

УДК 378.371

Л.В. Задорожна-Княгницька

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «УНІВЕРСИТЕТСЬКА ОСВІТА»

У статті розглядається сутність та значення навчального предмету «Університетська освіта» у процесі формування в студентів-майбутніх фахівців мотивації до неперервної професійної освіти. Розкрито педагогічні умови розвитку вмінь та навичок самоосвітньої діяльності студентів у межах вивчення зазначеної дисципліни.

Ключові слова: неперервна освіта, диверсифікація, навчання протягом життя, університетська освіта, самоосвітня діяльність.

В статье рассматривается сущность и значение учебного предмета «Университетское образование» в процессе формирования у студентов - будущих специалистов мотивов к непрерывному образованию. Раскрыты педагогические условия развития умений и навыков самообразовательной деятельности студентов в рамках изучения отмеченной дисциплины.

Ключевые слова: непрерывное образование, диверсификация, обучение на протяжении жизни, университетское образование, самообразовательная деятельность.

The article considers the essence and significance of the school subject «University education» in the process of the formation of the students - future specialists motives to continuing education. Disclosed pedagogical conditions of the development of abilities and skills of independent cognitive activity of students in the study of the marked discipline.

Key words: continuous education, diversification, training throughout the life of the University education, self-educational activity.

Характерною рисою сьогоденного інформаційного суспільства є безперервна освіта. Вона розуміється як поетапний процес, який здійснюється особистістю протягом життя та забезпечує постійне поповнення й розширення її знань. Цілі неперервної освіти полягають у зміцненні здатності людини адаптуватися до швидкоплинних змін, що відбуваються в економіці, професійному житті, культурі, суспільстві. Разом із тим вона має надати особистості можливість пізнати саму себе та оточуючий світ, сприяє виконанню нею соціальної ролі у процесі праці та життя в суспільстві [1].

Отже, головна ідея неперервності освіти полягає у створенні для кожної людини можливостей отримання і поповнення знань, розвитку, вдосконалення, самореалізації протягом усього життя. У зазначеній площині сучасний вищий навчальний заклад перетворюється в конструктора образу життя, в структуру, яка не тільки дає особистості навички для постійної адаптації, але й забезпечує яскраву пози-

тивну мотивацію до неперервної освіти, що виступає ефективним механізмом професійного зростання майбутнього фахівця [4, с.2].

Проблеми неперервної освіти розглядають у своїх дослідженнях С.Архангельський, А.Владиславлев, В.Зінченко, В.Кремень, Ю.Кулюткін, А.Новіков, В.Онушкін, В.Сисоева, І.Соколова та інші науковці. Питанням мотивації навчання та діяльності присвячено наукові розвідки вітчизняних та зарубіжних психологів (Л.Божович, В.Вілюнас, О.Леонтєв, С.Рубінштейн, А.Маслоу та інші) та педагогів (А.Маркова, Н.Морозова, В.Семиченко, Г.Сухобська, Г.Щукіна та інші).

Роль вищого навчального закладу як значущої ланки системи неперервної професійної освіти розглядається науковцями в таких аспектах: педагогічні умови мотивації професійного зростання студентів педагогічних університетів у процесі неперервної освіти (О.Поляков); формування комунікативної компетенції фахівців у системі неперервної професійної

освіти (О.Павленко); підготовка майбутніх учителів в умовах навчально-наукового комплексу «коледж – університет» (Н.Денисова); теоретичні засади методичної підготовки вчителя в умовах неперервної освіти (В.Шарко) та ін.

Разом із тим потребує дослідження проблема використання можливостей навчальних предметів, що викладаються у ВНЗі та є складовими фахової підготовки, з метою створення в студентів мотивації до неперервної професійної освіти та озброєння їх необхідними самоосвітніми вміннями й навичками. Отже *метою* даної статті є розкриття можливостей університетської освіти як навчального предмету щодо забезпечення стимулююче-мотиваційного компонента діяльності майбутніх фахівців у процесі неперервної професійної освіти.

Мотивація студентів є сукупністю їхніх стійких мотивів і спонукань, що визначають зміст і спрямованість динамічного, неперервного й гуманістично спрямованого процесу зростання внутрішньої потреби в особистісному перетворенні, здатність до актуалізації внутрішнього потенціалу й усвідомленого вибору індивідуальної професійно-особистісної стратегії й освітнього шляху впродовж життя, результатом чого є високий рівень сформованості професійної компетентності майбутнього фахівця [4, с.7].

Найбільш сприятливим для формування мотивації періодом університетського навчання є перший рік, коли в колишніх абітурієнтах закладаються засади організації та здійснення майбутньої пізнавальної діяльності щодо оволодіння професійними знаннями, вміннями й навичками. Разом із тим багаторічний досвід роботи зі студентами-першокурсниками переконує в тому, що їхня мотиваційна сфера часто формується в умовах наявності комплексу проблем особистісно-когнітивного характеру. Серед таких проблем можна виділити наступні:

- погано сформоване вміння першокурсників вчитися самостійно, здобувати інформацію шляхом постійної кропіткої роботи;

- поверхове ставлення до знань, що набуваються;

- невміння, а часом й небажання показувати свої знання, презентувати особисту позицію, відстоювати власну точку зору.

На жаль, лише невелика частина першокурсників виявляє бажання приймати участь у навчальних дискусіях, висловлювати власну думку. Більшість виявляє готовність до інформативного сприйняття матеріалу, чітких вказівок щодо його опрацювання, що призводить до репродуктивного відтворення знань. До того ж, як засвідчують проведені протягом 2009-2011 рр. опитування студентів першого курсу різних спеціальностей Маріупольського державного університету, значна їх частина виявляє нерозуміння або часткове розуміння сутності ідеї неперервної освіти, її необхідності в особистому житті й професійній діяльності.

Отже одним з основних завдань вищого навчального закладу як базового елементу в цілісному процесі неперервної освіти, що хронологічно передує діяльності у професійній сфері, є створення стійкої мотивації до пізнавальної діяльності, а основним завданням викладачів вищої школи є вирішення цієї проблеми ще на першому курсі, а саме – протягом перших 2,5 – 3-х місяців, коли відбувається складний процес адаптації першокурсника до університетського навчання.

У зазначеному вище контексті виключну роль відіграє «Університетська освіта» як навчальний предмет «універсального» характеру. Така універсальність обумовлюється важливими обставинами: по-перше, ця навчальна дисципліна викладається фактично в усіх вищих навчальних закладах незалежно від напряму підготовки, а отже охоплює широке коло студентів – майбутніх фахівців з вищою освітою, зацікавлених у професійному розвитку й удосконаленні; по-друге, дисципліна розкриває у своєму змісті ідею європейської освіти, концептуальною основою якої є диверсифікація та безперервність; по-третє, вона викладається на першому курсі, де проблема адаптації студентів до навчання та формування в них умінь і навичок

самостійної пізнавальної діяльності є найбільш актуальною.

Внесення «Університетської освіти» до навчальних планів підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Бакалавр» обумовлювалося необхідністю ознайомлення студентів із сутністю та значенням євроінтеграції України як чинника соціально-економічного розвитку держави, європейських принципів вищої освіти, змістом модернізації вітчизняної університетської освіти на шляху її входження до зони Європейської вищої освіти у зв'язку з упровадженням в усі ВНЗ України Програми дій з реалізації концептуальних засад Болонського процесу.

За останні роки зміст цієї навчальної дисципліни став предметом інтересу багатьох науковців. Свідченням цього є навчальні й навчально-методичні посібники, що вийшли протягом 2007-2009 рр. та підготовлені як одноосібно (Г.Товканець, Н.Козак), так і творчими групами авторів (Г.Аніловська, Н.Марушко, Л.Томаневич; А.Головчук, Т.Іщенко, О.Акімов, В.Мареніченко, М.Холенко; П.Єгоров, В.Білопольська; В.Павлов, Н.Кондрацька та ін.). Однак аналіз зазначених вище посібників, а також робочих програм з «Університетської освіти», підготовлених провідними фахівцями різних університетів (В.Ходикіна, Н.Дяченко, А.Подум, І.Золотарьова, С.Шмулевич та ін.), дає підстави стверджувати, що їх автори не розглядають зміст цієї навчальної дисципліни в якості чинника формування мотивації майбутніх фахівців до неперервної освіти. Отже, потенціал «Університетської освіти» як навчального предмету використовується в даному контексті неповно. Таким чином висловлені в даній статті методичні рекомендації, спрямовані на вирішення питання, можуть бути корисними для викладачів цього навчального предмету на різних спеціальностях

Спецкурс «Університетська освіта» в більшості аналізованих навчальних планів є складовою варіативної частини освітньо-професійної програми підготовки фахівців з вищою освітою та, як навчальна дисципліна, виконує завдання ознайомлення з

основними тенденціями розвитку університетської освіти у провідних країнах світу та в Україні, сутністю концепції глобальної освіти та її основними завданнями, поліструктурністю університетського освітнього простору; формування знань про традиційні компоненти університетської освіти в Україні та головні напрями її реформування у світлі вимог євроінтеграції, про роль та значення університету в системі неперервної освіти; надання допомоги в осмисленні значущості змін в освітній політиці України у відповідності до світових освітніх тенденцій; озброєння вміннями самоосвітньої діяльності.

У процесі вивчення курсу «Університетська освіта» студенти повинні знати:

- пріоритетні цінності та цільові орієнтири сучасної вищої освіти;
- сутність та зміст концепції глобалізації світової освіти;
- основні тенденції розвитку Європейського освітнього простору;
- сутність та значення основних міжнародних проектів у галузі освіти й науки та участь України в них;
- зміст, принципи та значення Болонського процесу й шляхи входження України у Європейський освітній простір;
- сутність принципу диверсифікації в освіті;
- зміст концепції неперервної професійної освіти та її значення для сучасної особистості;
- основи сучасної вищої вітчизняної освіти та їх співвідносність зі структурними компонентами світової освітньої системи.

Кінцевий результат опанування студентами курсом університетської освіти передбачає сформованість таких важливих умінь:

- використовувати знання основних тенденцій розвитку світового освітнього простору в аксіологічному підході до професійної діяльності;
- аналізувати сучасні концепції вищої освіти у розвинених країнах світу;
- визначати мету і завдання навчання протягом всього життя;
- будувати професійну діяльність в умовах постіндустріального (інформаційного) суспільства;

- використовувати активні методи самонавчання;
- організовувати самостійну навчальну діяльність;
- аналізувати вплив глобальних освітніх тенденцій на розвиток вищої освіти в Україні.

Програма навчальної дисципліни підпорядкована модульному принципу. За умови, що на вивчення цієї дисципліни передбачено 72 години (2 кредити), пропонуємо наступний варіант її змісту: Модуль I – Історія становлення університетської освіти в Україні та за кордоном (36 годин – 1 кредит); Модуль II – Сучасний університет в системі світового освітнього простору (36 годин – 1 кредит).

У межах заявленої в даній статті проблеми, значущим є саме другий змістовий модуль. З огляду на завдання, що стоять перед університетською освітою як навчальним курсом, ключовими темами змістового модуля визначено наступні:

1. Університет в системі вищої освіти України.
2. Європейські освітні цінності.
3. Шляхи входження України у світовий освітній простір.
4. Фундаменталізація та індивідуалізація підготовки фахівців з вищою освітою.

У змісті лекційного курсу, що викладається за даними темами, окрім висвітлення питань, що стосуються сутності університету як ВНЗ, його структури й особливостей організації навчального процесу, акцентуємо увагу студентів на ролі та значенні університету в системі неперервної професійної освіти, що здійснюється особистістю з метою професійного зростання та якісної професійної діяльності, й надає кожному суб'єкту можливість реалізувати власний шлях отримання освіти. Звертаємо увагу на те, що вперше термін «неперервна освіта» було використано в матеріалах генеральної конференції ЮНЕСКО в 1968 р. та сьогодні активно вживається у європейському освітньому просторі. У світовій педагогіці поняття «неперервна освіта» виражається низкою термінів, серед яких «освіта, що продовжується» (continuing education),

«пожиттєве учіння» (lifelong studies), «перманентна освіта» (permanent education), «освіта протягом життя» (lifelong learning). Спорідненими до нього термінами є «поновлювана освіта» (renewable education), що означає отримання освіти «частинами» протягом усього життя, та «освіта крізь усе життя» (education through all life) як безперервний глобальний процес накопичення, збереження і примноження людьми буденного і наукового знання протягом всієї історії людства.

Розкриваємо перед слухачами сутність програми безперервної освіти в її європейській та американській редакції, яку складає орієнтація на розвиток окремих людей та повсюдне забезпечення цього розвитку за рахунок зняття вікових, соціальних і організаційних обмежень. Формуємо уявлення студентів щодо мети навчання в університеті – здобуття освіти, що є лише першою сходинкою в їхньому професійному зростанні.

Протягом занять настійно працюємо над формуванням у першокурсників розуміння необхідності самостійного засвоєння цінного для особистості досвіду людства, тобто самоосвіти, недостатності наявності для майбутньої професійної діяльності лише формального диплому про вищу освіту, необхідності гнучкості отримуваних навичок (навички планування й організації власного часу, розв'язання професійних проблем, адаптивності тощо). Отже, формуємо в майбутніх фахівців стійке усвідомлення того факту, що безперервна освіта є для кожного з них відкритою та варіативною освітою, що забезпечує свободу вибору форм, методів та засобів самоосвітньої діяльності й наступну мобільність особистості.

Кращому усвідомленню студентами пріоритетних цінностей та цільових орієнтирів сучасної вищої професійної освіти сприяє широке використання протягом опанування змістом навчального матеріалу активних та інтерактивних методів: мікровикладання на лекційних заняттях, навчальні дискусії, взаємонавчання, «мозковий штурм», мультимедійна презентація індивідуальних навчально-дослідних завдань тощо. За умов використання зазна-

чених методів з одного боку зникає необхідність написання об'ємних, «громіздких» конспектів для відповідей на семінарах, а з іншого – створюються обставини, що унеможливають використання студентами на заняттях неопрацьованих інтернет-матеріалів, які не забезпечують навіть репродуктивного відтворення знань.

Основою для отримання оцінки на семінарі є короткий опорний конспект студента, демонстрування на його основі знання навчального матеріалу, вільного оперування ним та власна активність і творчість. Таким чином забезпечується практична спрямованість спецкурсу, оскільки зазначені вище форми й методи навчання надають допомогу студентам в осмисленні необхідності переважання процесу учіння (самостійна діяльність студента) над процесом навчання (двостороння діяльність викладача й студента) у відповідності до світових освітніх тенденцій, озброює вміннями використовувати знання основних тенденцій неперервної освіти в аксіологічному підході до професійної діяльності, визначати мету й завдання навчання протягом всього життя, будувати професійну діяльність в умовах постіндустріального (інформаційного) суспільства.

Значну частину часу (44 години) робочою програмою з предмету відведено на самостійну роботу студентів, що передбачає: складання глосарію за певною темою курсу, написання есе, анотування та цитування літератури, виконання індивідуального навчально-дослідного завдання (ІНДЗ).

Зміст ІНДЗ орієнтований на аналіз актуальних проблеми сучасного світового освітнього простору, ролі та значення безперервної професійної освіти в ньому. Так, за другим змістовим модулем їх тематика може бути наступною:

- Концепція «навчання протягом життя».
- Реалізація принципів неперервної освіти у системі вищої освіти України.
- Реалізація принципів неперервної освіти у системі вищої освіти європейських країн (за вибором).
- Інтернет-освіта в сучасному університеті.
- Форми організації неперервної освіти

в межах університету (денна, вечірня, заочна, дистанційна).

- Роль самоосвіти у моєму професійному зростанні.

- «Lifelong Learning» як принцип побудови об'єднаного європейського суспільства.

Таким чином, успішність формування мотивації студентів до неперервної професійної освіти залежить від додержання таких педагогічних умов: постійне акцентування уваги студентів на необхідності навчання протягом життя, формування в них професійної спрямованості, прагнення професійного зростання, розвиток потреби в постійному самовдосконаленні, використання інтерактивних методів і форм у процесі навчання. Саме за таких умов спецкурс «Університетська освіта» перетворюється у вагомий чинник формування євроінтеграційного мислення студентів в умовах кардинальних змін, що відбуваються сьогодні в суспільстві.

Література

1. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник/ За редакцією В.Г.Кременя. Авторський колектив: М.Ф.Степко, Я.Я.Болюбаш, В.Д.Шинкарук, В.В.Грубінко, І.І.Бабин. - Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с. – ISBN 966-692-484-6.
2. Кравченко Альберт Іванович. Непрерывное образование : гибкость и рост [Электронный ресурс] : электронные ресурсы в науке, культуре, образовании : Элитариум. Центр дистанционного образования.— Режим доступа - http://www.elitarium.ru/2010/09/29/nepreryvnoe_obrazovanie.html.
3. Осадчий В.В. Сучасні тенденції у неперервній освіті України [Електронний ресурс] / В.В. Осадчий // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. — 2006. — N12. — С. 123-128. - Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/articles/200606ovvceu.zip>.
4. Поляков А.О. Педагогічні умови мотивації професійного зростання студентів педагогічних університетів у процесі неперервної освіти. — автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. педагог. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика

- професійної освіти» / Поляков Андрій Олександрович ; Харків. нац. пед. ун-т. ім. Г.С. Сковороди. – Харків, 2008. – 19 с.
5. Сисоєва Світлана Олександрівна, Соколова Ірина Володимирівна. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження / С.О.Сисоєва, І.В. Соколова ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих, Маріуп. держ. гуманіт. ун-т [та ін.]. - К. : ЕКМО, 2010. – 362 с. - ISBN 978-966-2153-40-8.

Стаття надійшла до редакції 05.08.2012